

УДК 94 (477)

DOI 10.32782/2307-7778/2023.1.3

Володимир ОКАРИНСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (volodokar@gmail.com)

Volodymyr OKARYNSKYI

PhD (History), Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Archeology and Special Branches of Historical Science of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, M. Kryvonis, 2, Ternopil, Ukraine, 46027 (volodokar@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6119-0678>**СУБКУЛЬТУРИ В ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ**

Анотація. Мета статті полягає в створенні начерку соціокультурної історії ЗУНР в її альтернативному вимірі. За основу взято альтернативні життєві стилі (субкультури), які можна по-різному класифікувати, однак, загалом вони зводяться до політизованих, мистецьких та маргінальних. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, системності та на критичному підході, на загальнонаукових та спеціальних методах історичної та суміжних наук, зокрема на порівняльно-історичному, просопографічному, реконструкції тощо. **Наукова новизна** полягає в застосуванні нового соціокультурного погляду для осмислення Української революції і зокрема ЗУНР. **Висновки.** Найбільш помітними серед українців альтернативними стилями (субкультурами) доби ЗУНР були: маргінали (хулігани) на кшталт батярів, богема та ліворадикали. Відбувалося поєднання і змішування альтернативних стилів, запозичення рис одним стилем від іншого. Таким чином, актуальна і колишня ідентичність носіїв альтернативних стилів, впливала на їх поведінку в добу ЗУНР.

Ключові слова: альтернативний стиль (спосіб) життя, субкультура, контркультура, маргінальність, богема, лівий радикалізм.

SUBCULTURES IN THE WESTERN UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

Abstract. The purpose of the article is to create an outline of the socio-cultural history of the Western Ukrainian People's Republic in its alternative dimension. The focus is on alternative lifestyles (subcultures), which can be classified in different ways, but in general they are reduced to politicized, artistic and marginal. **The research methodology** is based on the principles of historicism, systematics and critical approach, on general scientific and special methods of historical and related sciences, in particular on comparative-historical, prosopographical, reconstruction, etc. **The scientific novelty** lies in the application of a new socio-cultural view to comprehend the Ukrainian revolution and in particular the Western Ukraine. **Conclusions.** The most notable among Ukrainians alternative styles (subcultures) of the Western Ukrainian People's Republic were: marginals (hooligans) such as Batiars, Bohemians, and left-wing radicals. There was a combination and mixing of alternative styles, borrowing features from one style to another. Thus, the current and former identity of the bearers of alternative styles, influenced their behavior in the days of Western Ukraine.

Key words: alternative lifestyle, subculture, counterculture, marginality, bohemianism, left radicalism.

Постановка проблеми. Стаття є причинком до історії Української революції крізь призму альтернативних життєвих стилів, соціокультурних течій: від богемі – до маргіналів. Автор уже раніше торкався альтернативного виміру Української революції через інтелігентський фокус. То був погляд на себе і на революційний соціум представників альтернативних життєвих стилів революційних українців 1917–1921 років (Okarynskyi, 2018). На черзі – подібний погляд із українського Заходу.

Частково «галицький» альтернативний соціокультурний погляд на революцію автор використав у статті до енциклопедичного видання «Західно-Українська Народна Республіка

1918–1923» (Okarynskyi, 2019). Однак, до того нарису ввійшли тільки субкультури маргінально-люмпенського походження – батяри та їх варіанти. Своєрідність такого субкультурного ракурсу революції полягає в тому, що він, зокрема, поєднує різні фокуси на революцію: суспільно-політичний, соціальний, культурний, побутовий.

Мета статті – окреслити соціокультурну історію ЗУНР крізь призму найбільш помітних альтернативних життєвих стилів (субкультур) того часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена тема належить до числа не вивчених в українській соціогуманитарній науці. Українська революція так ще не розглядалася в науці, як і субкультурна панорама України кінця XIX – початку XX ст. Лише окремі аспекти міфу і рецепцій батярства розглядали українські та польські історики, антропологи, літературознавці. Зокрема Р. Голик, У. Якубовська, автор цієї статті (Holyk, 2015; Jakubowska, 1998; Okarynskyi, 2017) і узагальнено А. Козицький (Kozytskyi, 2007).

Виклад основного матеріалу. Субкультурою (з лат. *sub* – під, і *cultura* – культура) в соціології, етнології та культурних студіях позначають відокремлену групу людей, яка протистоїть панівній культурі суспільства. Для неї характерні особливе світосприйняття та спосіб життя. У цьому сенсі інше прийняте поняття *alternative lifestyle* (альтернативний стиль життя) загалом є синонімом (або вужчим за значенням – наприклад, вегетаріанці). Субкультуру характеризує символіка, пов'язана з одягом, музикою та іншими сконструйованими штучними виявами (поведінка, мова або письмо), призначеними, щоб справити враження), а також способи, якими ці ж символи інтерпретують речники панівної культури. Представники субкультури часто повідомляють «своїм» про приналежність до неї через розпізнавані стильові символи. Таким чином, речників субкультур/альтернативних стилів характеризують: стиль одягу і поведінки, арго, внутрішня комунікація, субкультурна творчість тощо.

До альтернативних життєвих стилів початку XX ст. в Україні можна віднести: літературну та мистецьку, зокрема модерністську, богему («декадентів», футуристів); феміністок; adeptів спорту і тілесності (атлети, натуристи), в т.ч. нових і екстремальних – на той час – видів спорту: водні, велосипед, футбол, туризм, альпінізм, авіація тощо; прихильників духовно-релігійних шукань і самовдосконалення, окультизму, теософії, антропософії; політ. радикалів і революціонерів. Дослідники виділяють зокрема субкультуру революціонерів кінця XIX – початку XX ст.: есерів, есдеків, анархістів (Morozov, 2012). Здебільшого ці стилі були присутні і на українських землях імперії Габсбургів.

Попередниками новітніх субкультур були, зокрема маргіналізовані групи суспільства. Одними з останніх маргіналів доби суспільних трансформацій другої половини XIX – початку XX ст., і водночас першою урбаністичною галицькою субкультурою, були батяри (аналогі: франц. *apaisi* або рос. і укр. *босяки*). Саме тоді батяри чи їх аналоги описані в текстах письменників та журналістів, стали соціокультурним феноменом, атрибути їх стилю почала використовувати поп-культура.

Батя'рів (однина – ба'тяр) можна окреслити як галицьку урбаністичну гедоністично-люмпенську, напівкримінальну, хуліганську субкультуру XIX – середини XX ст. Її розквіт припав на першу третину XX ст. Батярів пов'язували і пов'язують у масовій суспільній свідомості зі Львовом. Там вочевидь прижилася назва «батяр», яка походить від угорського *betyár* (множина – *betyárok*; негідник, розбишака, опришок), і замінила інші: антек, босан, андрус (яндрус), якими окреслювали напівкримінальні елементи, які творили таємні братства зі стилем поведінки, арго і обрядовістю. Деякі риси, зокрема арго, батяри успадкували від мандрівних співців-жебраків – так званих дідів (кобзарів і лірників) галицького Поділля (головний центр – Бучач) (Okarynskyi, 2017).

На початку XX ст. субкультура батярів стала помітною і навіть набула значної популярності в гумористичній пресі і в театрах-кабаре (вар'єте, ревіях) Галичини, переважно

польськомовних. Образ батяра (вперше під цією назвою) почав потрапляти в художню літературу. Батяри не мали національного забарвлення, були інтернаціональним люмпенським середовищем, налаштованим антивладно і стихійно анархічно. Послугувалися арго, на основі української, польської мов та їдишу зі вкрапленнями слів з інших мов (ромська, угорська, німецька). Мали свій стиль одягу, кодекс поведінки, який визначався зневагою до загальноприйнятих норм (наприклад до постійної легальної праці), схильністю до розгульності, жартів, цинічних розіграшів-геців щодо інших груп населення, бійок серед своїх та деяких пізнаваних зовнішніх атрибутів. Серед останніх пісні (іноді з танцювальними рухами), анекдоти, костюм.

Субкультура батярів упродовж першої третини ХХ ст. поширилася в низці міст австрійської, потім підпольської, Східної Галичини: Станиславів, Перемишль, Коломия, Борислав, Дрогобич, Тернопіль, Бережани та ін. В окремих із них назву «батяри» замінили більш популярні місцеві назви: махабунди – в Тернополі, йванки – в Коломиї. Крім того, синонімічно до «батярів» вживали назви гойраки і вар'яти (вар'яти) (Okarunskyi, 2017).

Природа маргінальності не передбачає чіткої ідентичності, в т.ч. національної. Маргінали батяри/махабунди/йванки перебували за межами усталених структур, тому і мали проблеми з ідентифікацією, маючи мішану (гібридну) свідомість. Пограничність батярів чи інших маргіналів, які перебували на межі культур, до жодної з них не належачи, зумовила їх ізольованість (за Е. Стоунквістом). У цьому батяри були схожими з іншими замкнутими маргінальними групами: ромів, гомосексуалів, волоцюг, жебраків, повій, злодіїв тощо (Otrushko, 2019).

Перші спроби залучення батярів до організованого українського руху, зокрема стрілецького, відбувалися ще напередодні Першої світової війни. Організатор товариства Січові Стрільці-II Роман Дашкевич втягнув туди і львівських батярів, які навіть не знали української мови (Леркуї, 2001, р.118).

Переломним часом для націоналізації батярства і розділення його на польську та українську течії (при подальшому існуванні й інтернаціональної) стали події боїв за Львів листопада 1918 р. і польсько-української війни 1918–1919 рр.

Єдина польська військова частина, у якій служили окремі батяри в боях за Львів у листопаді 1918 р. – це так звані «старковці», або відділ поручника Вільгельма Старка, який спеціалізувався на диверсіях. Натомість, існує не менше згадок про участь батярів і на українському боці. У відповідності з мемуарами неповнолітнього учасника Листопадового чину в Львові Василя Горбая, молоді робітники, ремісники і батяри, разом з українськими пластунами були провідниками для українських військових частин у Львові, переносили харчі й амуніцію в дільниці міста, які вже були зайняті поляками (Horbai, р. 238–239). Ю. Тис (Крохмалюк) вважав, що з часу боїв за Львів батярство чітко поділилося на українську та польську гілки: «Все таки в листопаді 1918 р. велика частина львівських батярів стала по українському боці і відтоді це “плем'я” поділилося чітко на українську і польську вітку» (Тис, 1951, р. 95).

Схоже, що більшість батярів зайняла в подіях польсько-української війни 1918–1919 рр. нейтральну позицію, намагаючись при тому пожитися в умовах загального безладдя, зокрема займалися грабунками, мародерством, спекуляціями, сутенерством. Так, у Тернополі в часи ЗУНР-ЗОУНР, коли в місті дислокувалися різні військові частини, багато батярів-махабундів користалися невизначеною ситуацією і навіть вдавалися до грабунку поїздів, в т.ч. військових. Випадок невдалої спроби такого грабунку описав у автобіографічному оповіданні Б. Антоненко-Давидович, який у 1919 р. був рядовим козаком залізничного куреня Армії УНР (Antonenko-Davydovych, 1930, р. 123–124).

Після визвольних змагань пластунська молодь Стрия, під впливом подій польсько-української війни 1918–1919 рр. утворила в різних дільницях міста ватаги в т.ч. *українських батярів*, які мали завдання бити *батярів польських*. Цими ватагами керували, зокрема, тогочасні

пластунські або пізніші націоналістичні активісти: Євген-Юлій Пеленський, Іван Стефанків, Осип Грицак, Богдан і Славко Петріни (Padokh, 1990, p. 424–425).

На початку 1930-х рр., вслід за мітом «польських орлят», почав витворюватися й міт про батярів, які «здобули Львів» для поляків у боротьбі проти українців. Такий образ присутній в прозі М. Безлуди (Ф. Ноймаєра). Загалом же, на відміну від міту про «польських орлят», міт про «польських батярів» у боях за Львів загалом не прижився. Пізніше його пробували реанімувати в еміграційній польській пресі і сучасному польському (правому) суспільно-політичному дискурсі. У міжвоєнний час більше поширився аполітичний гумористичний образ батяра в поп-культурі: пресі, радіо і кінематографі (гумористичний дует Щепцьо і Тонько) (Kozytskyu, p. 191).

Пізніше, в умовах, польського міжвоєнтя, зі збільшенням тиску державної шовіністичної політики проти українців наприкінці 1920-х і, особливо, у 1930-х рр. та радикалізацією дій УВО та ОУН, відбувалися й спроби залучення батярів до українського революційного націоналістичного руху (і, ширше, до українських громадських структур). Емоційним подразником/стимулом у цьому було протиставлення польському мітові про батярів у подіях листопада 1918 р. Саме в пам'ятні листопадові дні відбувалося загострення протистояння. Такий портрет змалював «з натури» український галицький письменник Іван Керницький в образі «руського батяра» Толька Чорнія, кишенькового злодія, але, «глибоко усвідомленого». Він покладав провину за смерть свого батька на поляків, тому з цієї нагоди щороку старався відмітити день 1 листопада бійкою з ними: «Тож коли доріс і привчився задовільно орудувати майхром, він кожного року в навечер'я 1-го Листопада мусів добре напарити якогось ляска. Бувало, інколи навіть з тією метою спеціально втікав із криміналу, щоб лише сповнити свій патріотичний обов'язок» (Kernytskyi, 1958, p. 183–184).

На сьогоднішній день співіснують український та польський варіанти міту батярів, так чи інакше пов'язані з подіями ЗУНР і польсько-української війни 1918–1919 рр.

Ще одним АЖС, започаткованим ще принаймні від доби пізнього романтизму 1830–1840-х рр., і який – зі змінами – існує досі, був стиль літературно-мистецької **богеми**. Так, ознаки богеми мали ранні українофіли-народовці (особливо, на початку 1860-х рр.) та молоді радикали другої половини ХІХ ст., а також професійні літератори – модерністи («декаденти», символісти тощо) 1900-х рр. Крім літературної існувала і мистецька й театральна богеми.

Представники богемного життєвого стилю взяли активну участь у розбудові української державності. Між ними поети-модерністи П. Карманський, В. Пачовський, О. Луцький, В. Бірчак та ін., заангажовані в державні структури ЗУНР. В мірі набуття негативного досвіду українського державного проєкту ЗУНР та інших, з'явилася й «ліва» радянофільська (де-факто націонал-комуністична, або лівонаціоналістична) богема, яка зокрема перебувала в лавах УГА після її відступу з теренів ЗУНР за Збруч, й відтак в ЧУГА (В. Бобинський, В. Гжицький, М. Козоріс та ін.).

Частково ці колишні стрільці й старшини УСС і УГА взяли участь у маріонетковому державному утворенні під час радянсько-польської війни – Галицької СРР і в її органах – Галревкомі та його підрозділах і місцевих ревкомах (1920 р.). Серед них: Мирослав Ірчан (А. Баб'юк), В. Гадзінський, М. Козоріс, Я. Струхманчук, а також вихідці з інших регіонів України – І. Кулик, Олесь Досвітній (О. Скрипаль-Мищенко) та ін.

Носіями богемного стилю були актори та інший творчий персонал театрів. У ЗУНР працювали театри: Миколи Садовського, Тернопільський український драматичний театр, Український рухомий драматичний театр Івана Когутяка (Станіславів), театр Йосипа Стадника та інші.

Залишки «Тернопільських театральних вечорів», театру «Української Бесіди» та інших утворили 1919 р. Український Національний театр (невдовзі перейменований у Новий

Львівський театр) – державний театр ЗУНР, головний режисер – М. Бенцаль (Bentsal, 1991, р. 58–59). Актори останнього, втікаючи від польської окупації, хоч і перебували під опікою Начальної Команди УГА, зазнали на Поділлі поневірянь, в т.ч. в умовах епідемії тифу. У 1920 р., на чолі з А. Бучмою, зрештою об'єдналися у Вінниці з акторами «Молодого театру» на чолі з Г. Юрою й утворили Новий Драматичний театр ім. І. Франка – попередник нинішнього Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка (Hirniak, 1982, р. 77–84).

Життя театралів було злиденним і мобільним. Їх лави поповнювали вихідці з різних місцевостей тощо. Це сприяло виробленню своєрідного життєвого стилю, яскраво описаного в оповіданнях безпосередньої учасниці руху акторки Г. Мневської (літературне псевдо – Галина Орлівна) та її чоловіка Кліма Поліщука. Показово, що окремі вихідці з Галичини чи інших земель колишньої габсбурзької монархії приймали активну участь у літературно-мистецькому житті столичного революційного Києва. Серед них поет В. Кобилянський, талановитий сатирик Артим Хомик, Лесь Курбас, актори «Молодого театру» (Polishchuk, 2009, р. 617).

Колоритним зображенням театральної богеми є оповідання Г. Орлівни «Сальвіні», написане 1921 р. в Тернополі (Orlivna, 1921, р. 11–17). Однак, традиції театральної богеми в Галичині на той час уже були давні – від мандрівних театрів ХІХ ст., гастролей своїх і чужих корифеїв, національних і інтернаціональних труп, першого професійного стаціонарного театру «Руської бесіди» то спонтанних театрів і труп часів Української революції тощо.

Ліві радикали – цей відверто альтернативний соціальний і радикально опозиційний рух, що його видатний історик і його колишній учасник Роман Роздольський назвав «ліво-соціалістичним», оформився на основі організації так званої «Драгоманівки» (або «Драгоманівок»). Це були самоосвітні гуртки молоді, мережею яких покриті були майже всі гімназії та вчительські семінарії Східної Галичини напередодні та під час Першої світової війни 1914–1918 рр. (Rozdolskyi, 1984, р. 77).

Драгоманівські радикальні суспільні ідеї були відправною точкою для зародження соціалізму в Галичині від середини 1870-х, спершу радикального, відтак соціал-демократії, марксизму тощо. Незалежно розвивався і значно менш чисельний анархістський рух – в своїй основі провінційний польський, або еміграційний російський. Існували мабуть окремі місцеві винятки, зокрема спроби створити підпільну анархістську терористичну групу пізнішого письменника Осипа Шпитка десь у 1890-х рр. Організація, яку вважають напівміфічною, мала називатися «Товариство месників». Цей факт зафіксовано в автобіографічному романі О. Шпитка «Вирід» (1901 р.), у якому протагоніст (alter ego Автора) зорганізував гурток «гноблених та поневолених братів». Згодом, в еміграції, у Бразилії, О. Шпитко створить уже організацію «Чорні маски» (Shpytko, р. 6–8).

Драгоманівки прийшли на зміну колишнім гімназійним «Громадам» 1860–1880 років. За Р. Роздольським, «це були ліво-поступові організації з більш або менш виразною соціалістичною закраскою, і тим саме ріжнилися від давніх хлопомансько-українофільських Громад» (Rozdolskyi, 1984, р. 77–78).

Однак, можна побачити, що середньошкільні громади ще від 1870-х рр. цікавилися соціалістичними ідеями, дарвінізмом, вільнодумством. Такою була тернопільська гімназійна Громада, яка звинувачена в ширенні соціалістичної пропаганди, вимушена була припинити свою діяльність близько 1877 р. (так, громада Євгена Олесницького 1870-х відрізнялася від громади І. Пулюя і братів Барвінських 1860-х рр.) (Olesnytskyi, 1935, р. 89–99). Наприкінці 1880-х рр. у тернопільській громаді вже назрівали інші радикальні ідеї. Тут серед старших гімназистів сформувалося ліве крило (клуб) громади на чолі з Євгеном Левицьким, до якого зокрема належав Микола Ганкевич (Himka, 1983, р. 153, 221). Опісля обидва – визначні діячі українського руху, парламентарі в ЗУНР, а в ранніх 1890-х рр. – вони провідні діячі «молодої» фракції

радикалів (Young Radicals). Є. Левицький невдовзі після тернопільської «лівої» громади став співзасновником РУРП (потім і УНДП), М. Ганкевич – засновником і першим головою Української соціал-демократичної партії. У 1890-х рр. в цій таки гімназії натомість існувала вже драгоманівська громада.

З часом Драгоманівка ще більш радикалізується. Найбільшим подразником була світова, або Велика (імперіалістична) війна. Тому попередня організація завмерла (чимало її активістів мобілізовані до війська, або самі вступили добровольцями в легіон УСС), і відтак на її основі трансформувалася в нову організацію (Volynets, 1978, р. 347–352). Фактично, маємо до справи з неофіційною напівлегальною групою молоді.

Спершу була спроба відродження Драгоманівки, починаючи з 1916 р. (деякі автори вказують 1915 р.). Відновлена Драгоманівка, завдяки організаційним зусиллям О. Крілика та О. Березинського, вже через пів року мала «поважну організацію» з філіями у Львові, Стрию, Дрогобичі, Самборі, Тернополі та Перемишлі. Організація почала видавати 16-сторінковий гектографований журнал «Вістник Драгоманівської організації» (редактор і автор багатьох статей Прокопович). Після 6 або 7 чисел, видання трансформувалося в «Кличі» (2 ч.), відтак у «Вільну школу» (1 ч.) (Rozdolsky, 1984, р. 79–80).

Драгоманівка була єдиною організацією Галичини, котра в своєму «Вістнику» за грудень 1917 р. привітала жовтневий переворот (Slovo, 1917). Щоправда, як відзначав Р. Роздольський, пізніший похід Червоної армії на Київ викликав у проводі організації розходження, і «Вістник» висловив підтримку Центральній Раді, називаючи Червону армію в Україні не визвольною, а окупаційною силою. Натомість іншу позицію мали О. Крілик і С. Паньківський, який брав активну участь у Листопадовому чині і вивішував український прапор на ратуші Львова і загинув у 1919 р. під час польсько-української війни в лавах УГА (Rozdolsky, 1984, р. 83). Отже підтримка/непідтримка не суперечила українському визвольному патріотизмові драгоманівців, а визначалася їх класовою свідомістю. Драгоманівка і раніше також займала антивоєнну (проти світової війни) позицію і всіляко поборювала «австрофільську орієнтацію». Організація спершу тяжіла до УСДП, але швидко в ній розчарувалася. Отже, бачимо інтуїтивний радикальний соціалізм, який мабуть впливав з крайнього нонконформізму і соціальної опозиційності.

Завершення оформлення нової організації відбулося навесні 1918 р., на всекрайовому з'їзді Драгоманівки (за ініціативи її дієвого радикального крила). Тут утворилася «Інтернаціональна революційна соціал-демократія» (ІРСД) або «Інтернаціональна революційна соціал-демократична молодь» (ІРСДМ). В лютому 1919 р., разом з іншими групами (зокрема українські есери-боротьбисти), на установчому з'їзді в столичному Станиславові члени ІРСД утворили Комуністичну партію Східної Галичини. Її, м.ін. не визнавав Комінтерн аж до 1925 р., а відтак вона стала ядром офіційної Комуністичної Партії Західної України, знищеної сталіністами (Rozdolsky, 1984, р. 81–83).

Незалежно від Драгоманівки/ІРСД існували й інші ліворадикальні групи. Серед них осередок з близько 20 т.зв. соціалістів-комуністів у Дрогобичі, який спробував підняти «антибуржуазне» повстання робітників у цьому місті 14–15 квітня 1919 р. Однак, урядові частини швидко придушили виступ (Вагана, 1929, р. 32–33).

Те, що радикальні Драгоманівка та ІРСД кінця світової війни начебто були організаціями, не суперечить їх альтернативності і суспільному нонконформізму. Радикальні ідеї і нелегальність дозволяють характеризувати ці утворення як «неформальні» і споріднені з революційною субкультурою. Вік учасників також наближає їх до молодіжної субкультури. До того ж у Драгоманівці співдіяли люди досить різних переконань, у межах лівого спектру, як наприклад, радикал Осип Данилович (загинув в УСС 1915 р.), соціал-демократ – марксист Андрій Мекелита, анархіст Осип Квас, «марксист» Фляш та інші (Rozdolsky, 1984, р. 77–79). Синтез національних

і соціальних визвольних ідей, солідарність із рухами інших націй (активістами Драгоманівки та ІРСД були й двоє українських євреїв) вирізняли це угруповання і від українських, і від польських політичних радикальних «тусовок». Можна спостерегти і деякі суто зовнішні стильові ознаки субкультури, або життєвого стилю. Серед них: культ науки і самоосвіти, пов'язаний з цим матеріалістичний світогляд; критичне ставлення до релігії і Церкви (та до панівної моралі), також і до інституцій, які збанкрутували (як сім'я); активне уживання псевдонімів, дуже схожих до реальних прізвищ (Осип Крілик – Васильків, Р. Кузьма – Турянський, Л. Розенберг – Чорний, Огоновський – Ковбас, Ф. Палашук – Конар та низка інших) (Rozdolsky, 1984, p. 77–83). Правдоподібно, мали існувати й інші, малопомітні ззовні, але помітні серед «своїх», ознаки.

Висновки. Найбільш помітними серед українців альтернативними соціокультурними течіями доби Української революції в Східній Галичині та суміжних регіонах імперії Габсбургів, були: маргінали (хулігани) на кшталт батярів, богема, та ліворадикали (соціал-демократи, націонал-комуністи, анархісти). Або, по-іншому, – політизовані, мистецькі та маргінальні альтернативні життєві стилі. Загалом, незалежно від класифікацій, у добу ЗУНР помітними були радикальні соціалістичні групи, спортовці, адепти духовних шукань і самовдосконалення (зокрема, антропософія), богема (літературна, мистецька і театральна), маргінали (люмпени). Останні були найменш національно або соціально свідомі, і саме тогочасні події (зокрема, українсько-польська війна) сприяли їх освідомленню. Крім того відбувалося поєднання стилів (наприклад, адепти спорту і політичні активісти, «ліві» і націоналісти, радикали і мистці тощо), змішування стилів, або запозичення рис одним стилем від іншого, тощо.

Загалом соціокультурний альтернативний вимір, розглянутий у переплетенні неформальних суспільного відносин, дозволяє більш об'ємно побачити і переосмислити Українську революцію, і зокрема досвід ЗУНР. Політичні, соціальні та інші актори революції різних її рівнів могли поєднувати в собі кілька ідентичностей, які виявлялися через кілька яскравіших ознак або через певне тематичне спрямування (естетичні, спортивні тощо). Таким чином, актуальна і колишня ідентичність носіїв альтернативних стилів, впливала на їх поведінку в добу ЗУНР.

Бібліографія

- Антоненко-Давидович, Б.** (1930). Блакитна Галилея (фрагменти минулого) // Землею українською: літ. репортаж. Київ: Маса, 1930, с. 113–127.
- Бараба Гр., Миронів, Бруно.** (1929). Дрогобицьке повстання [14–15 квітня 1919 р.] / [з післямовою Гната Бриля]. Львів: Видання ЦК КПЗУ, 1929. 94 с.
- Бенцаль, М.** (1991). У в'язниці і на сцені: спогади про 1915–1916 // Тернопіль. 1991. №2, с. 58–59.
- Волинець, С.** (1978). Таємні гуртки учнів Академічної Гімназії // Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. Філадельфія–Мюнхен. с. 347–352.
- Гірняк, Й.** (1982). Спомини. Нью-Йорк: Сучасність. 487 с.
- Голик, Р. (2015). Між різними етнічними світами?: Міський фольклор Львова, аргументи та міф батяра у 20–30-х рр. ХХ ст. // Народознавчі зошити, 2015, № 4 (124), с. 767–776.
- Горбай, В.** (1993). 1 листопада 1918. В кн.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. Київ, с. 238–239.
- Керницький, І.** (1958). Герой передмістя. Нью-Йорк. 198 с.
- Козицький, А.** (2007). Батяри. *Енциклопедія Львова*. За ред. А. Козицького та І. Підкови, т. 1. А–Г, Л.: Літопис, с. 190–192.
- Лепкий, Л.** (2001). Твори. Тернопіль, 2001. 295 с.
- Морозов, К.Н.** Феномен субкультури російського революціонера начала ХХ в. *Человек и личность в истории России, конец XIX – XX век. Материалы международного colloquium (Санкт-Петербург, 7–10 июня 2010 года)*. СПб.: Нестор-История, 2012, с. 134–148.
- Окаринський, В.** (2017). «Батяр» від А до Я (антек – махабунда – яндрус). «Предки» та льокальні різновиди субкультури (до 1939). *Україна Модерна: міжнародний інтелектуальний часопис*. 05.07.2017: <http://uamoderna.com/md/okarynsky-batyary>.

- Окаринський, В.** (2018). «Четверта» революція: до питання інтелігентських візій альтернативних життєвих стилів доби Української Революції 1917–1921 рр. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Вип. 21. 2018. С. 256–273.
- Окаринський, В.** (2019) Міські субкультури періоду Західно-Української Народної Республіки. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки*. Т. 2: 3–О. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2019. С. 837–838.
- Олесницький, Є.** (1935). Сторінки з мого життя. Частина 1 (1860-1890). Львів: Діло, 252 с.
- Орлівна, Г.** (1921). Шляхом чуття: новелі. Львів–Київ: Русалка. 46 с.
- Отрешко, Н. Б.** (2019). Маргінальність. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 19. К.: 2019. С. 169.
- Падох, Я.** (1990). Стрийський Пласт. *Стрийщина. Історико-мемуарний збірник*, Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, т. 1, с. 424–425.
- Поліщук, К.** (2009). Вибрані твори / Упор. В. Шевчука; передм. С. Яковенка. К.: Смолоскип, 704 с.
- Роздольський, Р.** (1998). До історії українського ліво-соціалістичного руху в Галичині (Підчасовенні «Драгоманівки» 1916–18 рр.). *Діялог*, Торонто. Ч. 10, 1984. С. 77–83. Передрук: Пролетар України, 7 лист. 2017, URL: <https://vpered.wordpress.com/2009/06/09/до-історії-українського-ліво-соціалі/>
- Слово до товаришів з приводу російської революції. *Вістник драгоманівської організації*. Вип. 2. 1917, грудень. С. 2–7. Передрук: *Під прапором Жовтня. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні. (1917–1920)*. Документи й матеріали / За ред. О.Ю. Карпенка. Львів, 1957. С. 56–58.
- Смолич, Ю.** (1986). Розповіді про неспокій. *Твори у восьми томах*. К.: Дніпро. 702 с.
- Тис, Ю.** (1951). Симфонія землі. Буенос Айрес.
- Шпитко, О.** (2000). Вирід. Упоряд., передм., примітки П. Ляшкевича; наук. ред.. Г. Чопик; післямова І. Лучука. Львів: Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 127 с.
- Himka, John-Paul.** (1983). The Emergence of Polish Social Democracy and Ukrainian Radicalism (1860-1890). Cambridge: Harvard Ukrainian Research Institute, 244 p.
- Jakubowska, U.** (1998). Mit lwowskiego batiara. Warszawa: Instytut Badań Literackich, 353 p.
- Staroń, M.** (2015). „Starckowcy” – łowcy Ukraińców we Lwowie, [w:] Blog Surge Polonia, 24 sierpnia 2015, URL: <http://blog.surgepolonia.pl/2015/08/starckowcy-lowcy-ukraincow-we-lwowie/>.

References

- Antonenko-Davydovych, B.** (1930) Blakytna Halyleia (fragmentsy mynuloho) [Blue Galilee (fragments of the past)] // *Zemleiu ukrainskoiu: lit. reportazh*. Kyiv: Masa, p. 113–127. [in Ukrainian]
- Baraba Hr., Myroniv, Bruno.** (1929) Drohobyske povstannia [14-15 kvitnia 1919 r.] / z pisliamovoiu Hnata Brylia [Drohobych Uprising (April 14-15, 1919), with an afterword by Gnat Bryl]. Lviv: Vydannia TsK KPZU. 94 p. [in Ukrainian]
- Bentsal, M.** (1992). U viaznytsi i na stseni: spohady pro 1915–1916. [In prison and on the stage: memories of 1915–1916]. *Ternopil*. 1991. №2, p. 58–59. [in Ukrainian]
- Himka, John-Paul.** (1983). The Emergence of Polish Social Democracy and Ukrainian Radicalism (1860–1890). Cambridge: Harvard Ukrainian Research Institute, 1983, 244 p. [in English]
- Hirniak, Y.** (1982). Spomyny [Memories]. Niu-York: Suchasnist. 487 p. [in Ukrainian]
- Holyk, R.** (2015). Mizh riznymy etnichnymy svitamy?: Miskyi folklor Lvova, arho ta mif batiara u 20–30-kh rr. XX st. [Between Different Ethnic Worlds?: Lviv Urban Folklore, Argot and the Batiar Myth in the 1920s and 1930s.] // *Narodoznavchi zoshyty*, № 4 (124), s. 767–776. [in Ukrainian]
- Horbai, V.** (1993). 1 lystopada 1918. [November 1, 1918.] In the book: *Hutsuliak M. Pershyi Lystopad 1918 roku na Zakhidnykh Zemliakh Ukrainy*. Kyiv, 1993, p. 238–239. [in Ukrainian]
- Jakubowska, U.** (1998). Mit lwowskiego batiara. Warszawa: Instytut Badań Literackich, 353 p. [in Polish]
- Kernytskyi, I.** (1958). Heroi peredmistia [Hero of the suburbs]. Niu York. 198 s. [in Ukrainian]
- Kozytskyi, A.** (2007). Batiary. *Entsyklopediia Lvova*. Za red. A. Kozytskoho ta I. Pidkovy, t. 1. A–G, L.: Litopys, s. 190–192. [in Ukrainian]
- Lepkyi, L.** (2001). Tvory. [Writings]. Ternopil. 295 p.
- Morozov, K.N.** (2012). Fenomen subkultury rossyiskogo revoliutsyonera nachala XX v. [The phenomenon of the subculture of the Russian revolutionary at the beginning of the twentieth century] *Chelovek*

i lychnost v istorii Rossii, konets XIX – XX vek. Materialy mezhdunarodnogo kollokviuma (Sankt-Peterburg, 7–10 iyunia 2010 goda). SPb.: Nestor-Istoriya, 2012, p. 134–148. [in Russian]

Okarynskyi, V. (2017). «Batiar» vid A do Ya (antek – makhabunda – yandrus). «Predky» ta lokalni riznovydy subkultury (do 1939). ["Batyary" from A to Z (antek – makhabunda – yandrus). "Ancestors" and local varieties of subculture (before 1939)]. *Ukraina Moderna: mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys*. 05.07.2017: <http://uamoderna.com/md/okarynsky-batyary>. [in Ukrainian]

Okarynskyi, V. (2018). «Chetverta» revoliutsiia: do pytannia inteligentskykh vizii alternatyvnykh zhyttievnykh styliv doby Ukrainsoi Revoliutsii 1917–1921 rr. [The "Fourth" Revolution: On the Question of Intellectual Visions of Alternative Lifestyles of the Era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921] *Ukraina–Ievropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorii, mizhnarodni vidnosyny*. Vyp. 21. 2018. S. 256–273. [in Ukrainian]

Okarynskyi, V. (2019) Miski subkultury periodu Zakhidno-Ukrainsoi Narodnoi Respubliki. [Urban subcultures of the period of the Western Ukrainian People's Republic] *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia: Do 100-richchia utvorennia Zakhidno-Ukrainsoi Narodnoi Respubliki*. T. 2: Z–O. Ivano-Frankivsk: Manuscript-Lviv, 2019. S. 837–838. [in Ukrainian]

Olesnytskyi, Ye. (1935). Storinky z moho zhyttia. Chastyna 1 (1860-1890). [Pages from my life. Part 1 (1860-1890)]. Lviv: Dilo, 252 s. [in Ukrainian]

Orlivna, H. (1921) Shliakhom chuttia: noveli [Through the senses: short stories]. Lviv–Kyiv: Rusalka. 46 s. [in Ukrainian]

Otreshko, N. B. (2019). Marhinalnist. [Marginality]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. T. 19. K.: 2019. S. 169. [in Ukrainian]

Padokh, Ya. (1990). Stryisky Plast. [Stryi Plast]. *Stryishchyna. Istoryko-memuarnyi zbirnyk*, Niu-York – Toronto – Paryzh – Sydnei, t. 1, s. 424–425. [in Ukrainian]

Polishchuk, K. (2009). Vybrani tvory [Selected works] Upor. V. Shevchuka; peredm. S. Yakovenka. K.: Smoloskyp. 704 s. [in Ukrainian]

Rozdolskyi, R. (1984). Do istorii ukrainskoho livo-sotsialistychnoho rukhu v Halychyni (Pidchasvoienni «Drahomanivky» 1916–18 rr.). [To the history of the Ukrainian left-socialist movement in Galicia (Pre-war "Drahomanivka" 1916–18)]. *Diialoh*, Toronto. Ch. 10, 1984. S. 77–83. Peredruk: Proletar Ukrainy, 7 lyst. 2017, URL: <https://vpered.wordpress.com/2009/06/09/do-istorii-ukrainskoho-livo-sotsiiali/> [in Ukrainian]

Shpytko, O. (2000). Vyrid [Degenerate]. Uporiad., peredm., prymitky P. Liashkevycha; nauk. red. H. Chopyk; pisliamova I. Luchuka. Lviv: Lvivske viddilennia Instytutu literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy. 127 p. [in Ukrainian]

Slovo do tovaryshiv z pryvodu rosiiskoi revoliutsii. [A word to comrades about the Russian revolution]. *Vistnyk drahomanivskoi orhanizatsii*. Vyp. 2. 1917, hruden. S. 2–7. Peredruk: Pid praporom Zhovtnia. Vplyv Velykoi Zhovtnevoi sotsialistychnoi revoliutsii na pidnesennia revoliutsiinoho rukhu v Zakhidnii Ukraini. (1917–1920). Dokumenty y materialy / Za red. O.Iu. Karpenka. Lviv, 1957. S. 56-58. [in Ukrainian]

Smolych, Yu. (1986). Rozpovidi pro nespokii. [Stories of anxiety]. *Tvory u vosmy tomakh*. K.: Dnipro. 702 s. [in Ukrainian]

Staroń, M. (2015). „Starckowcy” – łowcy Ukraińców we Lwowie. ["Starckowcy" – hunters of Ukrainians in Lviv]. *Blog Surge Polonia*, 24 sierpnia 2015, URL: <http://blog.surgepolonia.pl/2015/08/starckowcy-lowcy-ukraincow-we-lwowie/>. [in Polish]

Tys, Yu. (1951). Symfonia zemli. [Symphony of the Earth]. Buenos Aires. [in Ukrainian]

Volynets, S. (1978) Taiemni hurtky uchniv Akademichnoi Himnazii [Secret circles of students of the Academic Gymnasium] *Yuvileina knyha Ukrainsoi Akademichnoi himnazii u Lvovi*. Filadelfia–Miunkhen. p. 347–352. [in Ukrainian]